

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤติโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

การศึกษาแผนผังประวัติศาสตร์โบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี

The Archaeological Map of Dvaravati Civilization in Suphanburi Province

พระครูอนุกูลกัลยาณกิจ Phrakhru Anukoonkalayanakit

ภัทรกุล ศิลปรัตน์ Phattharakul Silparat

เอกมงคล เพ็ชรวงษ์ Aekmongkon Phetwong

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Suphanburi Sri Suvarnabhumi Buddhist College.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phattharakul.sil@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาแผนผังโบราณคดีอารยธรรมทวารวดีในพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีวัตถุประสงค์ขึ้นเพื่อศึกษาแผนผังโบราณคดีในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งมุ่งศึกษาข้อมูลหลักจาก หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ รวมถึงแหล่งข้อมูลจาก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง ร่วมกับการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีในเชิงประจักษ์ จากการสำรวจร่องรอยหลักฐานที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในพื้นที่วิจัย 4 แห่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ พื้นที่เมืองโบราณอุทอง พื้นที่เมืองโบราณบ้านคูเมือง พื้นที่เมืองโบราณหนองราชวัตร และพื้นที่เมืองโบราณบ้านหนองแจง ทั้งนี้ยังได้ทำการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิอีกด้วย

ผลศึกษาพบว่า จากการศึกษาดังกล่าวและการลงพื้นที่ในเมืองโบราณทั้ง 4 แห่งในจังหวัดสุพรรณบุรี มีเพียงพื้นที่ในเมืองโบราณอุทองเท่านั้นที่ปรากฏอยู่ในอารยธรรมทวารวดีจึงได้ทำการศึกษาพื้นที่ดังกล่าวโดยอ้างอิงจากหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ ผังเมืองโบราณที่มีรูปร่างเป็นวงรี หรือรูปไข่ มีการขุดคูน้ำและสร้างคันดินล้อมรอบเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบศิลปวัตถุต่าง ๆ ได้แก่ พระนาครปรก ธรรมจักร ลูกปัดแก้วหลายสี เป็นต้น และโบราณสถาน ได้แก่ เจดีย์หมายเลข 1 เจดีย์หมายเลข 2 โบราณสถานหมายเลข 2 โบราณสถานหมายเลข 10 เป็นต้น

หลักฐานทางโบราณคดีที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ล้วนเป็นสิ่งยืนยันถึงอารยธรรมทวารวดีที่เมืองโบราณอุทุมพร
ในจังหวัดสุพรรณบุรี

คำสำคัญ : แผนผังโบราณคดี. อารยธรรมทวารวดี. ประวัติศาสตร์.

Abstract

The research article titled “The Archaeological Map of Dvaravati Civilization in Suphanburi Province” is a qualitative research study in conjunction with action research with the objectives of 1) To study the archaeological map of Dvaravati civilization in Suphanburi Province. This research using main information from books. textbooks. academic documents including sources from Suphanburi National Museum and U-Thong National Museum. This research using information of empirical archaeological evidence from the survey that remain in 4 research areas in Suphanburi Province. including U-Thong ancient city. Ban Khu Mueang Ancient city. Nong Rachawat ancient city. and the area of the ancient city of Ban Nong Chaeng. There is also a seminar area that provides research information and experts as well.

This research found that from the study of historical documents and field studies in the 4 ancient cities in Suphanburi province. Only the area in the ancient city of U-Thong appeared in the Dvaravati civilization. Therefore. the study of the area was studied based on archaeological evidence. such as the ancient city plan in the shape of an ellipse or oval. digging a moat and building an embankment around cities. etc. In addition. various artefacts were also found. such as Phra Naga Prok. Thammachak. multi-colored glass beads. etc.. and ancient sites such as Chedi No. 1. Chedi No.

2. Archaeological Site No. 2. and Archaeological Site No. 10. etc. Archaeological evidence mentioned above are all confirmations of Dvaravati civilization at U-Thong Ancient City in Suphanburi Province.

Keywords: Archaeological Map. Davaravati Civilization. History

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์เป็นการมองเรื่องราวในอดีตผ่านปัจจุบัน รวมไปถึงเป็นการเดินทางตามวิธีการและแนวคิดของนักปราชญ์ นักวิชาการเฉพาะด้านทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ที่ล้วนแสวงหาข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทั้งที่กว้างและลุ่มลึกในเรื่องอารยธรรมทวารวดี

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ทวารวดีพบว่าพัฒนาการของทวารวดี(ธิดา สาระยา. 2532) ในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เป็นจุลภาค คือบริเวณบ้านเมืองที่เรียกว่าทวารวดี กับสิ่งที่เป็นมหัพภาค คือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งบริเวณพื้นแผ่นดินใหญ่และบริเวณที่เป็นเกาะ โดยอาศัยหลักฐานทั้งเก่าและใหม่ การมอง “ทวารวดี” ในลักษณะที่เป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มองเรื่องราวของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐหรือบ้านเมือง โดยได้เสนอให้เห็นว่าพัฒนาการของทวารวดีนั้น แท้จริงเกิดขึ้นจากการขยายตัวของชุมชนบ้านเมืองในเขตลุ่มน้ำใกล้ทะเล (Riverine region) ที่สร้างเครือข่ายการติดต่อทั้งภายในและภายนอก สืบต่อมาแต่สมัยเมืองอู่ทอง ซึ่งร่วมสมัยกับรัฐฟูนันที่อยู่ในบริเวณปากแม่น้ำโขง

การมีตัวตนของทวารวดีนั้นอยู่ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 6-11 จากความก้าวหน้าทางหลักฐานของโบราณคดีในขณะนั้นทำให้เห็นได้ว่าพัฒนาการของบ้านเมืองบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาโดยเฉพาะทางภาคตะวันตกของลุ่มแม่น้ำเป็นแหล่งชุมชนหนาแน่นและเป็นบริเวณแกนแห่งอำนาจของรัฐ (ศรี) ทวารวดี ซึ่ง ดร.ธิดา สาระยา ได้กล่าวไว้ว่ามีเครือข่ายสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนครอบคลุมกลุ่มเมืองโบราณนครปฐม-อู่ทอง-คูบัว แล้วจึงเกิดการเชื่อมโยงบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวได้ว่าพัฒนาการของรัฐ(ศรี)ทวารวดีสัมพันธ์สืบเนื่องกับศูนย์กลางสำคัญชายฝั่งทะเล ตรงดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงซึ่งมีชื่อปรากฏในเอกสารจีนว่า ฟูนัน

การศึกษาเกี่ยวกับทวารวดีได้รับการกล่าวถึงครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2427 นับเป็นเวลาเกือบ 120 ปีมาแล้วในยุคเริ่มต้นของการศึกษานั้นเป็นชื่อของอาณาจักรโบราณที่กล่าวไว้ในเอกสารจีนได้แก่ โถ-โล-โป-ติ (To-lo-po-ti) ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าหมายถึง ทวารวดี อันเป็น

อาณาจักรหนึ่งที่ตั้งอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547) โดยพบหลักฐานที่สำคัญคือจารึกที่ปรากฏชื่อ “ศรีทวารวดี ศุวรปุณยะ” บนเหรียญเงินและศิลาจารึก สรุปลงมาแล้วเชื่อว่าหมายถึงชื่อของอาณาจักร และได้พบหลักฐานทางศิลปกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการรับอารยธรรมจากภายนอก โดยเฉพาะด้านศาสนาจากอินเดียยิ่งทำให้ภาพของทวารวดีเริ่มชัดเจนขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแผนผังโบราณคดีในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาศิลปะของโบราณสถานและโบราณวัตถุในอารยธรรมทวารวดีในจังหวัด

สุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการเก็บจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ที่จัดเก็บข้อมูลในการรวมกลุ่มสมาชิก จากการดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชาชนในพื้นที่ จำนวน 4 แห่งของจังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 56 คน โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบไปด้วย อำเภออู่ทอง จำนวน 5 คน อำเภอดอนเจดีย์ จำนวน 5 คน อำเภอหนองหญ้าไซ จำนวน 5 คน อำเภอดำเนินสะดวก จำนวน 5 คน (รวม 20 คน) ประชาชนท้องถิ่น ในพื้นที่ดังกล่าวแห่งละ 2 คน (รวม 8 คน) นักวิชาการด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์ แห่งละ 2 คน (รวม 8 คน) ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมทวารวดี แห่งละ 2 คน (รวม 8 คน) และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องภาครัฐและเอกชนแห่งละ จำนวน 3 คน (รวม 12 คน)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก อันมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เจาะลึกโดยการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์มีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ คือ เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญมาใช้ประกอบในการชี้นำคำสัมภาษณ์ เช่น มีการร่างข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีความสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อคำถามที่มีความยืดหยุ่น และพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงลึกในเรื่องของอารยธรรมทวารวดี ทั้งร่องรอยประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภูมิมากรรม เส้นทางการขยายตัวของผู้คนในยุค นั้น รวมทั้งบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนตอบข้อคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้ (ปราชญ์) และผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย จำนวน 56 คน เพื่อศึกษาข้อมูลทางกายภาพและหลักฐานเชิงประจักษ์ทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี ที่ได้จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นรูปธรรม และข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการเชื่อมโยงเครือข่าย และแนวทางการพัฒนามรดกโลก และรูปแบบการท่องเที่ยวตามรอยอารยธรรมทวารวดี รวมถึงประโยชน์ในวงกว้าง การนำเสนอข้อมูลวิชาการ

2.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ดำเนินการโดยใช้วิธีการสังเกตในพื้นที่ภาคสนามและการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ นักวิชาการโบราณคดี นักวิชาการประวัติศาสตร์ ปราชญ์ท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยการวิเคราะห์โครงสร้างทางกายภาพและข้อมูลทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ของกลุ่มเป้าหมายในประเด็นข้อมูลเชิงลึกและประเด็นข้อมูลเชิงพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็น

รูปธรรม ซึ่งวิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการ ลงพื้นที่สำรวจร่องรอย โดยใช้วิธีการศึกษา ผสมผสานหลายรูปแบบทั้งสำรวจเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ พระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ ฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้หลักฐานของการศึกษาเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอารยธรรมทวารวดี ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เกี่ยวข้อง ที่เป็นรูปธรรมต่อไป

ผลการวิจัย

1. พื้นที่เมืองโบราณอู่ทอง

เมืองอู่ทองเป็นเมืองโบราณที่สำคัญที่สุดในลุ่มแม่น้ำแม่กลองแม่น้ำทวน – แม่น้ำจรเข้สามพันและแม่น้ำท่าฟ้า-แม่น้ำสุพรรณบุรีหรือแม่น้ำท่าจีน ลุ่มแม่น้ำเหล่านี้สามารถจัดรวมกันเป็นระบบลำนํ้าหลักระบบหนึ่ง ในภาคกลางของประเทศไทย ที่เอื้ออำนวยและรองรับให้ผู้คนสามารถตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาตั้งแต่กว่า 2.000 ปีมาแล้ว เป็นอย่างน้อย ชุมชนโบราณบางชุมชน ในระบบลำนํ้าหลักนี้ดำรงสังคมและวัฒนธรรมให้สืบเนื่องต่อกันเป็นเวลานาน อีกทั้งชุมชนบางแห่ง ยังได้พัฒนาสังคมวัฒนธรรมจนกลายเป็นศูนย์กลางที่สำคัญในเครือข่ายของการติดต่อแลกเปลี่ยนผลผลิตที่ครอบคลุมพื้นที่ ที่อยู่ห่างไกลกันมาก ตั้งแต่พื้นที่ ในอนุทวีปอินเดีย มาจนจรดพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และทะเลจีน จึงนับได้ว่า “อู่ทอง” เป็นตัวอย่างที่โดดเด่นที่สุดของชุมชนโบราณดังกล่าว โบราณวัตถุ โบราณสถานและร่องรอยกิจกรรมต่าง ๆ ของคนสมัยโบราณที่พบที่เมือง อู่ทอง ชี้ให้เห็นว่า ประชากรของชุมชนโบราณแห่งนี้ มีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิด กับแม่น้ำสายใหญ่ และพึ่งพิงแม่น้ำทั้งหมด เพื่อในการดำรง และการพัฒนาสังคม-วัฒนธรรม ประชากรโบราณ ดังกล่าว ได้ประสบความสำเร็จอย่างมาก จนชุมชนได้พัฒนา เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญแห่งหนึ่งของภูมิภาค “สุวรรณภูมิ” ซึ่ง

มีงานศึกษาทางวิชาการ ธรณีวิทยา บ่งชี้ว่า เมื่อประมาณไม่น้อยกว่า 6.000 ปี มาแล้ว พื้นที่แถบนี้ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ใกล้ชายฝั่งทะเล เหมือนกับพื้นที่ส่วนใหญ่ของภาคกลางตอนล่าง ในปัจจุบัน

จากการสำรวจทางโบราณคดี โดยนักโบราณคดีของกรมศิลปากร (สมศักดิ์ รัตนกุล. 2509) ได้พบหลักฐานว่าภายในตัวเมืองอุทองและนอกเมืองพบโคกเนินดินตั้งอยู่กระจุกตัวกัน จำนวนไม่น้อยกว่า 20 แห่ง โคกเนินดินเหล่านี้เป็นที่ตั้งของสถาปัตยกรรม ซึ่งกรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งไปเป็นบางส่วน พบว่าเป็นโบราณสถานสมัยทวารวดี ห่างออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของกลุ่มโบราณสถานคอกช้างดิน ซึ่งเดิมสันนิษฐานว่าเป็นเพนียดคล้องช้าง แต่ปัจจุบันนี้ได้มีผู้ทำการศึกษา

สรุปไว้ว่าเป็นอ่างเก็บน้ำ (ศิลปากร. 2545) ส่วนโบราณวัตถุที่พบภายในตัวเมืองและนอกเมืองนั้น มีตั้งแต่โบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ ส่วนหลักฐานเก่าแก่ที่แสดงว่า พระพุทธศาสนาได้เป็นที่ยอมรับนับถือของชาวพื้นเมืองอุทองนั้น เริ่มปรากฏในช่วงพุทธศตวรรษที่ 8 หรืออาจจะก่อนหน้านั้น ก็คือหลักฐานด้านประติมากรรมดินเผาและปูนปั้นที่ใช้ประดับศาสนาสถานประเภทสถูปและวิหาร ซึ่งมีหลายชิ้นที่สืบทอดรูปแบบมาจากศิลปะแบบอมราวดีตอนปลาย (พุทธศตวรรษที่ 8-10) เช่นประติมากรรมดินเผารูปพุทธสาวก 3 องค์ถือบาตรห่มจีวรห่อคลุมตามแบบนิยมของศิลปะแบบอมราวดี

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลรูปเกี่ยวกับโบราณสถานที่เมืองอุทอง

โบราณสถาน	ลักษณะทางสถาปัตยกรรม	โบราณวัตถุที่พบ
เจดีย์หมายเลข ๑	ที่มีรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีความยาวด้านละ ๓๐ ๖.๕๐ เมตรมี ๓ สมัย คือสมัยทวารวดีระยะที่ ๑ สมัยทวารวดีระยะที่ ๒ และสมัยอยุธยา	พระพุทธรูปสัมฤทธิ์ศิลปะทวารวดีสมัยทวารวดีที่มีลวดลายต่างๆเครื่องใช้สมัยอยุธยาเช่นขอบพานกังสดาล ขอบเต้าเต้าปูนขันตักน้ำเป็นต้น
เจดีย์หมายเลข ๒	เจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ ๒ ๒๘.๓ ๕ เมตรฐานสูง ๑ เมตร ฐานชั้นล่างก่ออิฐย่อมุม ๔ ด้านมีเจดีย์ขนาดเล็กที่มุมทั้งสี่มีฐานทักษิณกว้าง ๔ เมตร	ชิ้นส่วนธรรมจักรพระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูปปูนปั้นรูปนาคเศียรและพระบาทพระพุทธรูปทองคำเศียรพระพุทธรูปปั้น
	ฐานเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ ๑๖.๖๐ เมตรละด้านมีมุขยี่ดสามมุขกว้างมุขละ ๓.๖๐ เมตรฐาน	เศียรพระพุทธรูป และองค์พระพุทธรูปปูนปั้นเป็นจำนวนมากพุทธรูปสำริด ๓ องค์แผ่นดินรูปคนทะเลาะ

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิศิครุบา กับการแก้ปัญหาวิกฤติโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

เจดีย์หมายเลข ๓	แต่ละด้านมีพระพุทธรูปนั่งภายในซุ้มด้านเหนือขุดพบฐาน it ห่างจากเจดีย์ ๒ เมตรอาจจะเป็นแท่นวางเครื่องบูชา	หน้ายักษ์ปูนปั้นและนาคกาลบินเผา
เจดีย์หมายเลข ๔	ไม่มีในรายงานขุดแต่งอาจจะเป็นเนินโบราณสถานที่ขุดแล้วไม่พบฐานอาคารใดๆปัจจุบันเสื่อมสภาพแล้ว	
เจดีย์หมายเลข ๕	ฐานวิหารกว้าง ๕ เมตรยาว ๒๘ เมตรทิศตะวันออกเป็นฉนวนสำหรับทางบันไดขึ้นวิหารมีอิศวรรย์ปัจจุบันเสื่อมสภาพแล้ว	
เจดีย์หมายเลข ๖	ไม่มีในรายงานขุดแต่งอาจจะเป็นเนินโบราณสถานที่ขุดแล้วไม่พบฐานอาคารใดๆปัจจุบันเสื่อมสภาพแล้ว	
เจดีย์หมายเลข ๗	ไม่มีในรายงานขุดแต่งอาจจะเป็นเนินโบราณสถานที่ขุดแล้วไม่พบฐานอาคารใดๆปัจจุบันเสื่อมสภาพแล้ว	
เจดีย์หมายเลข ๘	ไม่มีในรายงานขุดแต่งอาจจะเป็นเนินโบราณสถานที่ขุดแล้วไม่พบฐานอาคารใดๆปัจจุบันเสื่อมสภาพแล้ว	
เจดีย์หมายเลข ๙	เจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ ๑๐ เมตรฐานชั้นล่างสูง ๑.๓๐ เมตรฐานต่ำบลก้ออิฐย่อมุมมีช่องซุ้มประดับเป็นช่อง ๖ มีเจดีย์กลมตั้งอยู่ที่มุมทั้งสี่ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๕๐ cm	
เจดีย์หมายเลข ๑๐	เจดีย์ทรงกลมเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๖ เมตรสูง ๒ เมตรก่ออิฐขึ้นไปตรงๆไม่มีย่อเป็นชั้น	ชิ้นส่วนองค์พระพุทธรูปแผ่นหินระฆังหิน

เจดีย์หมายเลข ๑๑	ฐานเจดีย์รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสยาวด้านละ ๑๐.๖๐ เมตรสูง ๒.๕ เมตรก่ออิฐขึ้นไปตรงๆไม่มีมุก	พระพุทธรูปสำริด ๔ องค์ ทำมาจากเส้าทำมาจากฐานรองรับธรรมจักร พระพิมพ์ดินเผามีจารึกพระพุทธรูปพระเจ้าสุทโธทนะ
เจดีย์หมายเลข ๑๒	ถูก คนทั่วบริเวณจึงไม่พบฐานรากของโบราณสถาน	
เจดีย์หมายเลข ๑๓	เจดีย์ ๘ เหลี่ยม สูงลาว ๓.๕๘ เมตร ฐานแต่ละด้านยาว ๕ เมตรสูง ๑ เมตรแต่ละด้านแบ่งช่องซุ้มย่อมเกศ ๒ ซุ้มด้านบนทำเป็นฐานหล่อฐานชั้นล่าง	พระพุทธรูปสำริด ๔ องค์ สิ่งสัมฤทธิ์ ส่วนยอดสถูปศิลาแดงศิลาแลงสิ่งทำจากศิลาแลง
เจดีย์หมายเลข ๑๔	ไม่มีรายงานชุดแต่งอาจจะเป็นเนินโบราณสถานที่ควรและไม่พบสถานอาคารใดๆปัจจุบันเสื่อมสภาพแล้ว	

2. พื้นที่เมืองโบราณคูเมือง

เมืองโบราณบ้านคูเมือง (อยู่ภายในสวนรุกขชาติคูเมือง) ตั้งอยู่ที่บ้านคูเมือง ตำบลห้วยชัน ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 23 กิโลเมตร ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมุมมน กว้าง 650 เมตร ยาว 750 เมตร สูงจากพื้น 1 เมตร มีเนินดินขนาดใหญ่ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ มีการขุดค้นพบภาชนะดินเผามากมาย เช่น เครื่องถ้วยชาม หม้อ ไห กาน้ำ ลูกปัดหินสีต่าง ๆ ตะคันดินเผา ธรรมจักรหินเขียว ต้มหู ลูกปัด หินสี และเหรียญเงินมีคำจารึกว่า ศรีทวารวดีศวรปุณณะ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในพื้นที่เล่าว่าเมื่อก่อนจะมีคนเจอลูกปัดผุดขึ้นจากดินหลังฝนตกอยู่ทั่วหมู่บ้านและโรงเรียน ชาวบ้านสมัยนั้นเก็บมาร้อยเป็นสร้อยและเครื่องประดับ ลูกปัดนี้เชื่อกันว่าน่าจะถูกฝังพร้อมกับศพคนโบราณมีทั้งลูกปัดดิน ลูกปัดหินสี น่าจะเป็นเครื่องใช้ถึงฐานของคนที่ยาย เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่ามีชุมชนอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยพูนดินจนถึงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันวัตถุโบราณที่ค้นพบได้นำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอินทร์บุรี และภายในบริเวณเมืองโบราณบ้านคูเมืองปัจจุบันได้จัดให้เป็นสวนรุกขชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ มีคูน้ำโบราณล้อมรอบ มีพันธุ์ไม้ต่าง ๆ รมรื่นสวยงาม

3. พื้นที่เมืองโบราณหนองราชวัตร

แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร อยู่ในพื้นที่หมู่ 5 ตำบลหนองราชวัตรอำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี ถูกค้นพบโดยนายวิมล อุบล เจ้าของที่ดิน จากการขุดปรับหน้าดินเพื่อทำการเกษตรกรรม เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2546 และได้แจ้งให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตรทราบ จากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตรได้แจ้งให้สำนักงานศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรีทราบ เพื่อตรวจสอบและดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

จากการดำเนินการตรวจสอบแหล่งโบราณคดีดังกล่าวในเบื้องต้น นักโบราณคดี ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก ได้แก่ ชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์โบราณ ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ ขวานหินขัด ชิ้นส่วนภาชนะดินเผารูปทรงต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้พบชิ้นส่วนภาชนะดินเผาที่มีรูปแบบเฉพาะที่เรียกว่า “หม้อสามขา” อย่างที่เคยพบในแหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี และแหล่งโบราณคดีเจ๊งงาม อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลจากการขุดค้นแสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มคนเข้ามาอยู่อาศัยใช้ประโยชน์ที่เนินดินนี้ 2 สมัยใหญ่ๆ ที่มีความแตกต่างกันในเรื่องทิศทางผังศพ เมื่อพิจารณาโบราณวัตถุต่างๆ ที่พบในชั้นดินของแต่ละสมัย ทำให้สามารถกำหนดอายุสมัยแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ในเบื้องต้นได้ดังนี้ สมัยแรก พบโบราณวัตถุที่ฝังร่วมกับศพและในพื้นที่อยู่อาศัยหลายชนิด เช่น ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัด กำไลหิน และภาชนะดินเผา โดยเฉพาะการพบขาม้อสามขาทำให้สามารถกำหนดอายุโดยเทียบเคียงได้กับที่แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จ.กาญจนบุรี ที่เคยมีการกำหนดอายุไว้แล้วว่าอยู่ใน สมัยหินใหม่ อายุราว 4.000 - 3.500 ปีมาแล้ว โดยชุมชนที่เข้ามาอยู่อาศัยที่นี้นั้นเริ่มทำการเพาะปลูกมาตั้งแต่แรกเนื่องจากได้พบเมล็ดข้าวปะปนในเศษภาชนะดินเผาของสมัยนี้ด้วย สมัยที่สอง โบราณวัตถุจำพวกข้าวของเครื่องใช้ส่วนใหญ่ยังคงคล้ายคลึงกับสมัยแรก แต่มีข้อสังเกตคือ สมัยที่สองจะนิยมใช้ขวานหินขัดมากกว่าหินกะเทาะ และเริ่มพบขวานหินขัดแบบมีบาด้วย รูปแบบหม้อสามขาที่หลากหลายมากขึ้น อีกทั้งยังไม่พบโลหะในที่นี้เลย จึงกำหนดอายุสมัยที่สองนี้อยู่ในสมัยหินใหม่ตอนปลาย ราว 3.500-2.500 ปีมาแล้ว รูปแบบหม้อสามขาในสมัยแรกของที่นี้นั้นมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากที่บ้านเก่า และแหล่งอื่นๆ ในไทย โดยมีขาอ้วนป้อมคล้ายคลึงกับที่พบในวัฒนธรรมลุงชานของจีนที่เป็นต้นแบบภาชนะประเภทนี้มากกว่า อีกทั้งในสมัยที่สองยังได้พบว่ามีการพัฒนาแบบภาชนะหม้อสามขาให้หลากหลายมากขึ้น โดยที่หม้อรูปแบบเดียวกับที่บ้านเก่าซึ่งเป็นพิมพ์นิยมในไทยนั้นก็ได้พบในสมัยที่สองนี้ด้วย จึงนำไปสู่ข้อสันนิษฐานว่า แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรอาจจะเป็นชุมชนเกษตรกรรมยุค

หินใหม่ระยะแรกๆ ในลุ่มน้ำท่าจีน-แม่กลอง ที่มีกลุ่มชนภายนอกจากทางตอนใต้ของจีนเคลื่อนย้ายลงมาผสมผสานแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยมี “หม้อสามขา” เป็นภาชนะแบบพิเศษของคนกลุ่มนี้ จนผสมกลมกลืนกับคนในท้องถิ่นเดิมพัฒนารูปแบบภาชนะให้ส่วนขาเรียวแหลมเหมาะแก่การใช้งานมากขึ้น เราจึงได้พบรูปแบบหม้อสามขาแบบหลังนี้แพร่หลายทั่วไปในแหล่งโบราณคดีในที่ราบลุ่มแม่น้ำแควน้อย-แควใหญ่ และอีกหลายแหล่งในคาบสมุทรภาคใต้ แหล่งโบราณคดีแห่งนี้จัดเป็นแหล่งโบราณคดียุคหินใหม่ ที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสุพรรณบุรี

4. พื้นที่เมืองโบราณบ้านหนองแจง

ชุมชนโบราณบ้านหนองแจง (หนองพายเรือ) ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ตำบลไร่รถ อำเภอดอนเจดีย์ ปัจจุบันยังพบเห็นร่องขอบคันคูอยู่บ้าง จากการใช้เนื้อที่เพื่อการเกษตรทำให้ร่องรอยเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะทั่วไปเป็นเมืองที่มีคันคู 2 ชั้น ชั้นในเป็นรูปร่างวงรีขนาดความกว้าง 500 เมตร ยาว 1.000 เมตร ส่วนชั้นนอกเป็นรูปสี่เหลี่ยม ขนาดความกว้าง 1.000 เมตร ยาว 2.000 เมตร สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ราบ ไม่มีภูเขา ไม่มีทางน้ำไหลผ่าน มีเนินดินเป็นตอนๆ ปัจจุบันชาวบ้านบุกเบิกเป็นเขตเกษตรกรรมปลูกข้าวและพืชไร่

โบราณสถานที่ปรากฏเหลือเพียงร่องรอย 10 กว่าแห่ง เป็นซากองค์พระปรางค์มีแผ่นอิฐขนาดใหญ่กับศิลาแลงเป็นจำนวนมาก ทางทิศใต้ของชุมชนโบราณนี้เป็นคอกช้างดิน ความสูงของเนินดินประมาณ 2 เมตรเศษ พื้นที่ส่วนมากประกอบด้วยดินเม็ดศิลาแลง น่าจะเป็นแหล่งผลิตศิลาในสมัยนั้น

สรุปผลการศึกษา

จากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่าพื้นที่ในเมืองอุทองนั้นปรากฏอยู่ในอารยธรรมทวารวดีโดยอ้างอิงจากหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นจึงได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี (อุทอง) ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยปัจจุบันโดยสังเขปรายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนและแคว้นดั้งเดิมกำเนิดและการเข้ามาของพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ของเมืองอุทองกับจังหวัดต่าง ๆ เชื่อชาติของกลุ่มชนในสมัยอุทอง อิทธิพลและบทบาทของอารยธรรมทวารวดีอุทอง ตลอดจนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นลำดับไปจากการลงพื้นที่พบว่าโบราณสถานทั้ง 4 แห่งได้แก่ พื้นที่อำเภ่อูทอง พื้นที่เมืองโบราณบ้านคูเมือง พื้นที่เมืองโบราณหนองราชวัตร และพื้นที่เมืองโบราณบ้านหนองแจง มีเพียงพื้นที่ในอำเภ่อูทองเท่านั้นที่อยู่ในยุคอารยธรรมทวารวดี

References

- ธิดา สารยา. (2532). (ศรี) ทวารวดี : ประวัติศาสตร์ยุคต้นของสยามประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ. พ.ศ.
- บัญชา พงษ์พานิช. (2559). จากอินเดียถึงไทย : รอยทางพระพุทธศาสนาแรกๆ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ผาสุข อินทราวุธ. (2542). ทวารวดี : การศึกษาเชิงวิเคราะห์จากหลักฐานทางโบราณคดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสมัย.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะทวารวดี: วัฒนธรรมพุทธศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ. พ.ศ. 2547).
- ศิลปากร. (2545). กรมโบราณคดีออกขุดค้น สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 2 สุพรรณบุรี กรุงเทพมหานคร : ฟันี่ พับลิชชิ่ง.
- สมศักดิ์ รัตนกุล. (2509). รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าอู่ทอง. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอู่ทองจังหวัดสุพรรณบุรี วันที่ 13 พฤษภาคม 2509. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. (2543). ศิลปะในประเทศไทยใกล้เคียง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.